

Asia: VN/34181/2022

Lausuntopyyntö aserikostyöryhmän mietinnöstä

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Hovioikeus kiittää mahdollisuudesta lausua mietinnöstä.

Mietintö on suurelta osin kiitettävän perusteellinen ja tasapainoinen siitä huolimatta, että ehdotetut muutokset perustuvat hallitusohjelman ehdottomiin kirjauksiin. Hovioikeus toteaa kuitenkin, että kulloisenkin hallituksen rikosoikeutta koskevat ohjelmakirjaukset on voitava sovittaa rikosoikeudelliseen systematiikkaan.

Ampuma-aserikoksen eräiden tekotapojen muuttaminen lieviksi ampuma-aserikoksiksi

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ehdotettu muutos on aiheellinen. On hyvä, että aserikosten tunnusmerkistöjen ja rangaistusasteikoiden ajanmukaisuutta tarkastellaan kriittisesti. Nykymuodossaan ampuma-aserikoksen tunnusmerkistö käsittää moitittavuudeltaan ja vaarallisuudeltaan merkittävän erilaisia tekotapoja, joiden arviointi saman rangaistusasteikon rajoissa ei ole tarkoituksenmukaista. On perusteltu ja selkeä valinta, että pikemminkin hallinnollisten velvoitteiden rikkomiseen perustuvista tekotavoista säädetään eri rangaistussäännöksessä kuin niistä, joihin sisältyy ampuma-aseen käyttämisen vaara.

Vakavaa rikollista toimintaa varten tapahtuvan ampuma-aseen käsittelyn säätäminen rangaistavaksi

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Mietinnössä on arvioitu ehdotetun uuden tunnusmerkistön jäävän melko vähälle soveltamiselle (s. 63). Ottaen huomioon erilaisten valmistelutekojen, rikoksen yrityksen ja osallisuuden

rangaistavuuden hovioikeus otaksuu samoin. Vaikuttaa haastavalta kuvitella tilanne, jossa ampuma-ase on omiaan päätyään tietyn rangaistusasteikon käsittävän rikoksen tekemiseen siten, ettei kysymys olisi jonkin muun rangaistus- tai osallisuussäännöksen nojalla rangaistavasta teosta mutta toisaalta siten, että syyllisyydestä on esitettävissä syyksilukemiseen riittävä näyttö. Hovioikeus korostaa sitä mietinnössä olevaa näkökohtaa, että mahdolliset näyttövaikeudet eivät saa johtaa aikaisempien rikosten perusteella rankaisemiseen.

Mainituilla varauksilla ja mietinnössä esitetyin perustein hovioikeus pitää säännöstä kuitenkin tarpeellisenä sääntelyn kattavuuden varmistamiseksi.

Mietinnössä ehdotetaan rangaistavuuden edellytykseksi abstraktista vaaraa siitä, että ampuma-ase ehdotetussa tunnusmerkistössä kuvatuin tavoin päätyy rikolliseen käyttöön. Mietinnön yleisperusteluissa (s. 80) on valintaa vaaran abstraktisuudesta perusteltu sillä, että kun on olemassa konkreettinen vaara rikoksen täyttymisestä, ollaan jo rikoksen yrityksessä ja näissä tilanteissa rikoksen tekeminen on jo aloitettu. Mietinnön yleisperustelujen mukaan nyt kysymys olisi ampuma-asetta käyttäen tehtävän rikoksen yritystä edeltävästä vaiheesta.

Tältä osin hovioikeus toteaa, että se, että nyt esitetty rangaistussäännös koskee rikoksen yritystä edeltävää vaihetta, ei itsessään perustele valintaa abstraktisesta vaarasta. Konkreettinen vaara ei merkitse, että rikoksen tekeminen on aloitettu. Esimerkiksi siltä osin kuin rikoksen valmistelua koskeissa rangaistussäännöksissä on vaaraelementti, on niissä kysymys säännösten sanamuodon mukaisesti konkreettisesta vaarasta rikoksen toteuttamisesta. Koska nyt rangaistavaksi tarkoitetaan säättää ampuma-aseen käsittely muuta kuin tiettyä tiedossa olevaa rikosta varten, lienee abstraktinen vaara luontevin valinta. Tältä osin yleisperusteluja olisi kuitenkin aihetta tarkistaa.

Ehdotetun säännöksen sanamuodosta

Ehdotetun säännöksen muotoilu ei hovioikeuden näkemyksen mukaan ole täysin onnistunut.

Rikoslain kokonaisuudistuksesta lukien noudatetun periaatteen mukaisesti rangaistussäännöksessä ei ole tarpeen säätää tahallisuudesta. Lähtökohtana on, että nimenomaisia tahallisuutta koskevia tunnusmerkkejä käytetään silloin, kun rangaistavuus edellyttää tekijältä tavanomaista korkeampaa tahallisuuden astetta. Mietinnössä on ehdotettu rangaistussäännökseen erityistä "tieten"-tunnusmerkkiä, mutta mietinnön yleisperusteluista ja ehdotetun pykälän perusteluista on pääteltävissä, ettei tarkoituksena ole edellyttää tekijän tietoisuudelta mitään tavanomaisen ylittävää. Kyseinen tunnusmerkki olisi sen vuoksi jätettävä selvyiden vuoksi pois.

Muotoilu ”rikolliseen käyttöön, jossa tehdään rikos” ei hovioikeuden käsityksen mukaan ole sujuvaa säädöskieltä. Mietinnön perusteella ”rikollisen käytön” tunnusmerkille ei ole tarkoitettu mitään itsenäistä merkitystään, minkä vuoksi kyseistä rakennetta on syytä sujuvoittaa.

Ehdotetussa säännöksessä mainittaisiin erikseen ampuma-aseen tai sen osien luovuttaminen tai lainaaminen terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelua (rikoslain 34 a luvun 2 §) varten. Tältä osin hovioikeus toteaa, että terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu ei ole itsenäinen rikoksensa, vaan kyseisen rangaistussäännöksen kuvaamin tavoin rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa tai 1 a §:ssä tarkoitettun rikoksen esivaihe.

Jos tekijä ehdotetun rangaistussäännöksen kattamin tavoin esimerkiksi luovuttaa ampuma-aseen olosuhteissa, joissa ase on omiaan päätyään käytettäväksi terroristisen rikoksen valmistelussa, tämä jo määritelmällisesti merkitsee, että ase on omiaan päätyään käytettäväksi kyseisessä terroristisessa tarkoituksessa tehdyssä päärikoksessa – onhan valmisteluun ryhdytty nimenomaan päärikoksen tekemiseksi. Näin ollen, vastaavasti kuin ehdotetussa säännöksessä ei ole tarpeen säätää erikseen ampuma-aseen käsittelystä minkään rikoksen yritystä varten, ei hovioikeus pidä tarpeellisena säätää ampuma-aseen käsittelystä minkään rikoksen valmistelua varten. Edellä lausuttu koskee myös viitatuksi ehdotettua kouluttautumista terrorismirikoksen tekemistä varten (rikoslain 34 a luvun 4 b §).

Rikoslain 34 a luvun 1 §:ssä säädetyistä tekotavoista kaikki paitsi 1 momentin 1 kohdan mukainen ovat enimmäisrangaistukseltaan vähintään neljä vuotta. Säännöksessä olisi siten viitattava kyseiseen 1 kohtaan.

Hovioikeus pitää näin ollen selkeämpänä muotoiluna ehdotetun säännöksen 1 momentille:

”Joka pitää hallussaan ampuma-aselain 2 §:ssä tarkoitettua ampuma-asetta tai kaikkia sen kokoamiseen tarvittavia osia taikka lainaa tai luovuttaa sellaisen aseiden tai sen mainitut osat toiselle [poisto] olosuhteissa, joissa [poisto] ase on omiaan päätyään käytettäväksi sellaisen rikoksen tekemiseen, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen tekemiseen - -.”

Törkeän ampuma-aserikoksen uuden kvalifiointiperusteen lisääminen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ehdotetun kvalifiointiperusteen mukaisen menettelyn aikaisempaa ankarampi rankaiseminen on hovioikeuden käsityksen mukaan sinänsä perusteltua. Muun muassa jäljempänä vähimmäisrangaistuksen korottamista koskevien huomioiden johdosta hovioikeus kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, onko mietinnössä valittu lähestymistapa kaikkein tarkoituksenmukaisin asetetun tavoitteen saavuttamiseksi olkoonkin, että se perustuu hallitusohjelman kirjaukseen. Perusteltua voisi olla arvioida erikseen yhtäältä tarvetta törkeän ampuma-aserikoksen

vähimmäisrangaistuksen korottamiselle ja toisaalta tarvetta ampuma-aseen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa mukana pitämisen ankarammasta rankaisemisesta.

Törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistuksen korottaminen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä on arvioitu törkeän ampuma-aserikoksen rangaistustason nostoa lähinnä ehdotetun mukana pitämistä koskevan kvalifiointiperusteen valossa. Ehdotettu vähimmäisrangaistuksen korotus tulisi koskemaan myös nykymuotoisia kvalifiointiperusteita, mistä näkökulmasta asiaa ei mietinnössä ole juuri arvioitu. Tätä näkökulmaa on syytä terävöittää asian jatkovalmistelussa ja tarvittaessa harkittava muita toteuttamisvaihtoehtoja.

Mainittujen näkökohtien puuttuessa hovioikeudella ei ota tarkemmin kantaa törkeän ampuma-aserikoksen nykyisten tekotapojen rangaistustason korottamiseen. Yleisesti ja ehdotetun uuden kvalifiointiperusteen näkökulmasta hovioikeus lausuu seuraavan.

Niin kuin mietinnössä (s. 85) on todettu vuonna 2013 voimaan tulleisiin valmistelukriminalisointeihin viitaten, rikosten rangaistusasteikkojen tulee muodostaa mahdollisimman johdonmukainen kokonaisuus.

Törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistukseksi ehdotetaan siis kahta ja enimmäisrangaistukseksi neljää vuotta vankeutta. Vertailusta edellä mainittuihin valmistelutunnusmerkistöihin hovioikeus toteaa, että niistä tuomittava vähimmäisrangaistus on 14 vuorokautta vankeutta ja enimmäisrangaistus kolme tai neljä vuotta vankeutta. Mainituissa rangaistussäännöksissä on kysymys tietyn henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan päärikoksen tekemiseen tähtäävistä toimista – siis menettelystä, johon sisältyy jo vaara kyseisen päärikoksen toteuttamisesta ja joka jatkuessaan olisi lopulta johtamassa kyseisen päärikoksen täyttymiseen. Törkeän ampuma-aserikoksen kohdalla rangaistavuus taas perustuu keskeisesti presumoituun vaaraan, myös nyt ehdotetussa ja sinänsä kannatettavassa ampuma-aseen mukana pitämistä koskevassa kvalifiointiperusteessa. Hovioikeus ei pidä johdonmukaisena, että rangaistusasteikkojen valossa yhtä suuri tai suurempi moitearvo kohdistetaan ampuma-aseen hallussapitoon yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa kuin ampuma-aseen hallussapitoon esimerkiksi tietyn henkilön panttivangiksi ottamista tai tappamista varten.

Vielä selvemmin epäjohdonmukaisena ehdotettu rangaistusasteikko näyttäytyy vertailussa tosiasiallisiin rangaistustasoihin. Esimerkiksi törkeästä pahoinpitelystä tuomittavien ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on kahden vuoden paikkeilla (Frida Emilia Kuusisto Mäkelä – Seuraamusjärjestelmä 2022, s. 152). Ehdotettu vähimmäisrangaistuksen nostaminen johtaisi siis siihen, että törkeästä ampuma-aserikoksesta – esimerkiksi ampuma-aseen oikeudettomasta mukana pitämisestä kulkuneuvossa – tuomittavien rangaistusten taso muodostuisi vähintäänkin samaksi ja käytännössä korkeammaksi kuin törkeistä pahoinpitelyistä tuomittavien. Törkeän ampuma-

aserikoksen tunnusmerkistön kattamat teot ovat vakavia ja varsinkin säädettäväksi ehdotettavan kvalifiointiperusteen tarkoittamat teot luonteeltaan vaarallisia. Hovioikeuden käsityksen mukaan ei kuitenkaan ole johdonmukaista, että presumoituun vaaraan perustuva rikostyyppi muodostuu keskimäärin ankarammin rangaistavaksi kuin tosiasiallisesti uhrin terveyttä vahingoittavat vakavat väkivaltarikokset.

Hovioikeus pitää sinänsä perusteltuna, että ainakin ehdotetun uuden kvalifiointiperusteen mukaisen menettelyn vähimmäisrangaistus on korkeampi kuin nykyinen törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistus. Edellä lausutun vuoksi hovioikeus ei kuitenkaan kannata ehdotettua vähimmäisrangaistuksen korottamista kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Vaarallisia ja toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvia esineitä koskevien hallussapitorikosten enimmäisrangaistusten korottaminen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Vankeusuhkan liittäminen lievään ampuma-aserikokseen

Voitte lausua tämä väliotsikon aiheesta alla.

-

Määritelmäsäännöksen lisääminen rikoslain uuteen 41 lukuun

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Vaikka hovioikeuden tiedossa ei ole, että aserikosten kohdalla viittausketjut tai määritelmät olisivat käytännössä osoittautuneet ongelmallisiksi, on nämä esitetyin tavoin syytä saattaa tarkkarajaisiksi.

Telekuuntelua koskeva lainsäädäntömuutos

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Lainsäädäntöehdotusten taloudelliset vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu lainmuutos on kustannusvaikutuksiltaan hyvin kallis. Työryhmämietinnössä vuotuisten kustannusten on arvioitu olevan 16 235 000 euroa, mistä suurin osa muodostuu ehdottomien vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Laskelma perustuu Rikosseuraamuslaitoksen laskelmaan, jonka mukaan ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon vuosikustannus on keskimäärin 82 000 euroa. Hovioikeus on jo aiemmissa lainsäädäntöhankkeita koskevissa lausumissaan tuonut ilmi, ettei kyseinen laskentamalli huomioi laisinkaan mahdollista tarvetta uusille vankiloille ja rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöresurssien lisäyksille. Tältä osin hovioikeus viittaa aiempaan lausumaansa asiassa VN/23941/2023.

Mietinnössä (s. 98) on todettu olevan vaikeaa tarkemmin arvioida, missä määrin uusien rikosten tekemistä estävää vaikutusta lainsäädäntömuutoksella olisi. Rangaistusjoustoja koskevassa jaksossa (4.2.3.6) ei selviä, mihin 15 %:n ennalta estävää vaikutusta koskevan arvion perustana olevat kerrointiedot perustuvat.

Ottaen huomioon uudistuksen odotettavissa olevat huomattavat kustannukset hovioikeus pitäisi asianmukaisena, että uudistuksesta olisi osoitettavissa selviä yhteiskunnallisia hyötyjä. Hovioikeuden käsityksen mukaan uudistuksen yleisestä vaikutuksesta edellyttäisi, että aseiden mukana pitämiseen valmis henkilö arvioisi menettelyään uudelleen kohonneen rangaistusuhana vuoksi. Ottaen huomioon, että tällaisen henkilön voitaneen otaksua usein olevan valmis myös aseiden käyttämiseen, hovioikeus pitää rangaistusuhana korottamisella saavutettavia yleisestiviä vaikutuksia epätodennäköisinä.

Hovioikeuden käsityksen mukaan valittua toteuttamistapaa olisi myös taloudellisten vaikutusten vuoksi aihetta tarkastella vielä kriittisesti ja keskittyä tarkkarajaisemmin esimerkiksi kaikkien törkeimpien tapausten rangaistusten ankaroittamiseen.

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Eräs törkeän ampuma-aserikoksen kvalifiointiperusteista on se, että rikoksen kohteena on ampuma-aselain 9 §:n tarkoittama erityisen vaarallinen ampuma-ase. Pykälän 3 kohdan mukaan erityisen vaarallisella ampuma-aseella tarkoitetaan muun ohessa muuksi esineeksi kuin ampuma-aseeksi naamioitua ampuma-asetta.

Naamiointia koskevaa tunnusmerkkiä voidaan tulkita ja onkin oikeuskäytännössä tulkittu eri tavoin (ks. HeHO 2023:8, ään.). Korkein oikeus on myöntänyt kysymykseen valitusluvan. Kyseinen tulkinnanvaraisuus olisi luontevaa ratkaista samassa yhteydessä kuin arvioidaan ja ajantasaistetaan aserikossäännöksiä muutoinkin. Jos edellä mainitun säännöksen tarkoituksena on, että erityisen vaarallisena pidetään mitä vain muulta kuin ampuma-aseelta näyttävää ampuma-asetta, on säännöksen termi ”naamioitua” aihetta muuttaa vastaavasti muotoon ”näyttävää”. Jos tämä ei ole sääntelyn tarkoituksena, voi termiä olla aihetta täsmentää esimerkiksi muotoon ”tarkoituksellisesti naamioitu”.

Ampuma-aselain 9 §:n 5 kohdan mukaan erityisen vaarallisella ampuma-aseella tarkoitetaan tietyn edellytyksin myös keskisytytteistä patruunaa ampuvia itselataavia kertatuliaseita, mikäli niihin on kiinnitetty tietyn kapasiteetin ylittävä irrotettava latauslaite. Kyseinen erityisen vaarallisen ampuma-aseen määritelmä perustuu EU:n asedirektiivin implementointiin (ks. HE 179/2018 vp). EU:n asedirektiivin mukaisesti edellä mainitussa ampuma-aselain määritelmässä on kyse ns. A-luokan ampuma-aseista. Mikäli kyseinen ampuma-ase on varustettu vain pienemmällä latauslaitteella, on

kyse EU:n asedirektiivin näkökulmasta B-luokan ampuma-aseesta, eikä ampuma-ase täyttäisi erityisen vaarallisen ampuma-aseen määritelmää. Ampuma-aselain mukaisesti itselataavaan kertatuliaseeseen on mahdollista saada aselupa, joko B-luokan lupana tai A-luokan (erityisen vaarallinen) lupana. Muihin ampuma-aselain 9 §:n mukaisiin erityisen vaarallisiin ampuma-aseisiin aseluvan saaminen lienee äärimmäisen harvinaista. Mietinnössä erityisen vaarallisen ampuma-aseen määritelmän osalta on viitattu kuitenkin vain ampuma-aselain aiempiin esitöihin (s. 17). Ehdotetun lain mukaan törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomittaisiin aina vähintään 2 vuotta vankeutta riippumatta siitä, mihin kvalifiointiperusteeseen syyksilukeminen perustuu. Hovioikeus katsoo, että perusteluita olisi tältä osin syytä täydentää.

Reijonen Sami

Helsingin hovioikeus - Lausunnon on valmistellut määräaikainen
hovioikeudenneuvos Pekka Pöyhönen ja hallinnollinen lakimies Sami
Reijonen